

Nr 876

Av herr Hansson i Skegrie m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.

(Lika lydande med motion nr 749 i Första kammaren)

I slutet av förra året överlämnade 1960 års jordbruksutredning ett betänkande angående organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden. Förslaget syftade till och var också ägnat att åstadkomma en samordning och effektivisering av rationaliseringsinsatserna, bl. a. genom ett sammanförande av de regionalt resp. centralt verksamma organen och en nära anknytning till de berörda näringsutövarna. Utredningen, vari ingår representanter för de politiska partierna samt ett stort antal organisationer och myndigheter, var nära nog enhällig i fråga om samordningen och helt enhällig beträffande formerna för anknytningen till näringsutövarna.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 100 framläggs förslag rörande de i jordbruksutredningens betänkande behandlade frågorna. Propositionen ger emellertid uttryck för en helt annan grundsyn på problemen än den som varit vägledande för jordbruksutredningen, och det framlagda organisationsförslaget avviker helt från det som förordats av utredningen.

Jordbruksutredningen har vid sin analys av de olika uppgifter som föreligger på rationaliseringsområdet funnit att en strikt uppdelning är svår att göra och än svårare att tillämpa. Man har därför efter omsorgsfull prövning kommit fram till att en fullständig samordning bör eftersträvas och förordad att hushållningssällskap, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse i varje län sammanförs till ett regionalt organ med uppgift att svara för de statliga och statsunderstödda rationaliseringsinsatserna inom jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsnäringarna. Det nya organet skulle i princip överta ovannämnda organs verksamhet och borde benämnas lantbruks-sällskap.

Utredningen har ganska ingående studerat utländska erfarenheter i fråga om rationalisering och rådgivning. Man har därvid funnit att en god kontakt mellan rationaliseringsorganen och näringsutövarna är av utslagsgivande betydelse för ett effektivt utnyttjande av de insatta resurserna. Detta stäm-

mer mycket väl med erfarenheterna i vårt land, där hushållningssällskapen genom sin nära anknytning till jordbrukarna kunnat tillvinna sig ett mycket stort förtroende bland näringsutövarna. Detta har varit av särskild betydelse då det gällt information och rådgivning samt den mångfald uppgifter av servicekaraktär som sällskapen utför åt näringsutövarna som ett led i rationaliseringssträvandena. Genom sin ställning kan hushållningssällskapen med hänsyn till sin stora medlemskår på ett auktoritativt sätt företräda jordbruksnäringen inom resp. län. De har också helt andra möjligheter än ett helstatligt organ att samarbeta med ungdomsorganisationer, studieförbund, jordbrukarnas fackliga organisation och ekonomiska förningsrörelse, lantarbetarnas fackorganisation etc. i skilda studie- och upplysningskampanjer, kursverksamhet m. m. Inte minst för effektiviteten i informations- och rådgivningsverksamheten och vad därmed sammanhör har hushållningssällskapens relativt fria ställning varit av utomordentligt stort värde.

Det framstår som synnerligen angeläget att man vid en omorganisation av rationaliseringsorganen på jord- och skogsbruksområdet söker ta till vara den goodwill, som hushållningssällskapen har såväl hos näringsutövarna och deras organisationer som hos allmänheten. Enligt vår mening är jordbruksutredningens förslag till organisation konstruktivt och väl ägnat att vidmakthålla och förstärka det förtroende och den goodwill som sällskapen nu åtnjuter. Den föreslagna medlemsorganisationen skulle där bli aktivt engagerad i styrelsen för rationaliseringsorganet och på så sätt tillförsäkras ett rimligt inflytande på verksamheten.

Det förslag som framlagts i propositionen har helt annan innebörd. Enligt detta skulle rationaliseringsorganet, som skulle kallas lantbruksnämnd, bli helstatligt och överta lantbruksnämndernas samt huvuddelen av hushållningssällskapens uppgifter. Hushållningssällskapen tänkes kvarstå som en av staten kontrollerad kontaktorganisation mellan myndigheten och näringsutövarna. De skulle dock komma att sakna varje reellt inflytande på rationaliseringsorganets verksamhet. Genom styrelsens sammansättning skulle näringsutövarna inte heller i annan ordning erhålla den inblick, som är nödvändig för den goda kontakt, som enligt såväl jordbruksutredningens som vår mening är en förutsättning för ett gott resultat.

Eftersom alla statsbidrag till hushållningssällskapen förutsätts bli indragna torde konsekvensen av förslaget bli att endast de hushållningssällskap som förfogar över ganska stora fonder har möjligheter att fortleva. Det sägs emellertid dessutom i propositionen, att starka skäl talar för att hushållningssällskapens tillgångar, i den mån de är hänförliga till verksamhet som övertas av staten, överlåts till staten. Detta kan uppfattas som ett hot om konfiskering av sällskapens tillgångar. Att arrangemanget med hushållningssällskapen betraktas som en temporär lösning framgår också av ett uttalande om att det i dagens läge synes lämpligt att utgå från denna

organisation för kontakten med näringsutövarna.

Enligt vår uppfattning fyller inte det i propositionen framlagda förslaget de anspråk, som måste ställas på en ändamålsenlig organisation. Genom att de principer för samordning av rationaliseringsinsatserna och de former för samverkan mellan myndigheten och näringsutövarna i strävandena att öka effektiviteten i dessa insatser vilka legat till grund för jordbruksutredningens förslag frångås, spolieras förutsättningarna för en god reform. En omorganisation av rationaliseringsorganen bör därför enligt vår mening följa de riktlinjer som dragits upp av 1960 års jordbruksutredning. Härigenom skapas möjligheter att åstadkomma ett i samverkan med näringsutövarna effektivt arbetande organ.

En fråga varom delade meningar rådde inom jordbruksutredningen är skogsvårdsstyrelsernas ställning i organisationsschemat. Tre av utredningens 24 ledamöter reserverade sig för att de skulle förbli fristående. Även bland remissinstanserna har olika meningar kommit till uttryck. Det bör dock noteras att bl. a. statskontoret, lantbruksstyrelsen, mer än halva antalet länsstyrelser, samtliga lantbruksnämnder utom en och alla hushållnings-sällskap utom ett, två skogsvårdsstyrelser, LO, TCO, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Lantarbetsareförbundet samt RLF, Sveriges lantbruksförbund och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund tillstyrkt utredningsförslaget. De tre sistnämnda organisationerna torde tillsammans representera praktiskt taget samtliga enskilda jordbrukare och skogsägare, dvs. de grupper till vilka de statliga rationaliseringsinsatserna i främsta rummet riktar sig.

Det är visserligen riktigt att det s. k. storskogsbruket i huvudsak bedrivs som en från jordbruket fristående näring. Men det är samtidigt uppenbart, att denna typ av skogsbruk endast i mycket begränsad utsträckning tar skogsvårdsstyrelsernas tjänster i anspråk. Detta förhållande kommer med säkerhet att kvarstå även om den av skogsvårdsstyrelserna nu bedrivna verksamheten skulle komma att delvis läggas om och inriktas på driftekonomiska problem. Förhållandena inom storskogsbruket bör därför inte få bli avgörande för frågan om inriktningen och organisationen av de statliga rationaliseringsinsatserna på jord- och skogsbrukets område.

Det är ostridigt att huvuddelen av den enskilda ägda skogsmarken i vårt land drivs i kombination med jordbruk. Den tendens till uppluckring av detta samband, som kan spåras under senare år, är ett uttryck för den pågående strukturuomvandlingen, som i stor utsträckning sker genom mer eller mindre tillfälliga arrendearrangemang avseende den odlade jorden. I statistiken kommer då skogen att registreras som en fristående brukningsenhet. Självfallet måste dessa s. k. sidoarrenden betraktas som temporära arrangemang i avvaktan på en definitiv fastighetsreglering. Ur planeringssynpunkt är ett jordbruksföretag, som uppbyggt på kortsiktiga arrenden, ytterst orationellt. Att även skogen skall tas med vid en slutlig fastighetsreglering

är självklart med hänsyn till de otvetydiga bevis på det kombinerade företags fördelar som under senare år framlagts.

En framgångsrik företagsplanering och därmed också information och rådgivning till företagarna förutsätter att hänsyn tas till alla verksamhetsgrenar inom företaget. Inom jordbruket framstår det som naturligt att växtodling och husdjursskötsel samplaneras. I ett företag, som består av både åker och skog, är det lika självklart att driften läggs upp så att totalresultatet för företaget blir så bra som möjligt. Om resultaten från forskning och försöksverksamhet snabbt skall nå ut till de enskilda företagarna behövs ett effektivt rådgivnings- och informationsorgan med experter på alla aktuella områden. Där måste också skogsbruket vara med i bilden.

Som tidigare nämnts tänkes enligt propositionen hushållningssällskapen kvarstå som ett kontaktorgan mellan myndigheten och näringsutövarna, genom vilket myndigheten skall kunna sprida information om verksamheten till näringsutövarna och från dessa inhämta allmänna synpunkter på rationaliseringsarbetets bedrivande i olika hänseenden. Sällskapens ställning synes dock komma att bli mycket försvagad och deras verksamhetsformer ytterst oklara. Stadgarna skulle som hittills fastställas av Kungl. Maj:t eller av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Däremot skulle inte regeringen och landsting utse ledamöter i styrelsen. I stadgarna skulle anges sällskapens ändamål och uppgifter samt föreskrifter om vilka som äger bli medlemmar och hur val skall ske. Deras uppgifter skulle ej få innefatta verksamhet som rationaliseringsorganet bedriver, och ny verksamhet skulle ej få upptas utan särskilt tillstånd.

Hushållningssällskapen skulle sålunda bli en av staten i många väsentliga avseenden kontrollerad medlemsorganisation. Dess uppgifter visavi rationaliseringsorganet skulle inskränkas till att tjäna som forum om myndigheten vill sprida information om verksamheten eller inhämta allmänna synpunkter från jordbrukarna om rationaliseringsarbetets bedrivande. Visserligen sägs i propositionen att hushållningssällskapen skulle få inflytande på valet av ledamöter i lantbruksnämnden genom att landstingen, innan de utser sina två representanter, samråder med hushållningssällskapen. Departementschefens uttalande på denna punkt saknar dock all betydelse, eftersom landstingen inte kan åläggas att företa sådant samråd och än mindre att välja den eller de personer som sällskapet föreslår. Det utsägs också klart i propositionen, att varken Kungl. Maj:t eller landstingen bör genom särskilda föreskrifter bindas rörande vilka intressen, som skall vara representerade i nämnden. Med de arbetsuppgifter och den uppbyggnad för sällskapen som förutsätts i propositionen föreligger för övrigt enligt vår mening inte anledning att göra dem på föreslaget sätt beroende av statsmakterna.

Stor oklarhet föreligger också rörande vilka arbetsuppgifter som de nya lantbruksnämnderna avses komma att överta från hushållningssällskapen. Det förutsätts att en särskild organisationsutredning skall närmare utreda

bl. a. denna fråga. Utredningen förutsätts också komma att ta upp överläggningar med hushållningssällskapen angående de tillgångar som anses böra överlåtas till staten.

I princip avses de nya lantbruksnämnderna överta uppgifter, som är av sådan betydelse för jordbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering i vid bemärkelse att de bör handhas av staten. Mot denna bakgrund anses böra övervägas om hushållningssällskapens befattning med sådan statsunderstödd verksamhet som kontrollföreningsverksamhet, svinstamkontroll, stambokföring m. m. över huvud taget bör övertas av lantbruksnämnden. I propositionen har emellertid ej antytts hur dessa och andra liknande för husdjursskötselns effektivisering grundläggande uppgifter i fortsättningen i så fall skall kunna ombesörjas. Det bör erinras om att en medverkan från ett officiellt organ är nödvändig för att resultat och uppgifter från dylika verksamheter skall erhålla officiellt vitsord.

Hushållningssällskapen bedriver en mycket omfattande lokal försöksverksamhet, som är av utomordentlig betydelse för jordbruket. Enligt propositionen avses emellertid lantbruksnämnderna inte komma att driva egen försöksverksamhet. Ej heller i detta fall har antytts, hur verksamheten skall kunna fortsätta.

Det är sannolikt att de få hushållningssällskap, som förfogar över tillgångar av mer betydande värde, åtminstone under en viss tid kunde komma att behålla en del av de serviceuppgifter varom här är fråga. I övriga län bleve situationen en annan. Innebörden härav är att hushållningssällskapens möjligheter att lämna service och i övrigt fullgöra de uppgifter som ej övertas av lantbruksnämnderna skulle bli mycket varierande. Detta vore synnerligen otillfredsställande. Självfallet skulle också den föreslagna omorganisationen och indragningen av vissa arbetsuppgifter komma att medföra friställande av den arbetskraft, som nu är sysselsatt inom området. Det skulle komma att gälla såväl biträdespersonal som instruktörer och konsulenter. Härom sägs i propositionen att den förutsatta organisationsutredningen måste i detalj pröva de nya lantbruksnämndernas behov av personal för olika uppgifter. Det bör observeras att av sällskapens samlade personal långt mindre än hälften är uppförd på personalförteckning och avlönad av statliga medel.

Tidigare har berörts frågan om den nya lantbruksnämndens sammansättning. Den föreslås bestå av sju ledamöter: landshövdingen, chefstjänstemannen, samt tre av Kungl. Maj:t och två av landstinget utsedda ledamöter. Några garantier för att näringsutövarna skall bli företrädare i nämnden föreligger ej. Än mindre gäller detta den s. k. strukturdelegationen, som bl. a. torde komma att behandla jordförvärvsärenden. Den skulle enligt förslaget bestå av fem ledamöter: chefstjänstemannen, överlantmätaren, länsjägmästaren samt två ledamöter från nämnden, av vilka en skulle utses till ordförande. Förslaget innebär således att tjänstemännen blir i flertal och

att näringsutövarnas möjligheter till representation skulle bli mycket begränsade. Departementschefen har i propositionen ansett det självfallet, att rationaliseringsverksamheten bör bedrivas i god kontakt med näringsutövarna. Med den utformning som föreslås i propositionen kan enligt vår mening emellertid icke de önskvärda möjligheterna uppnås för en sådan kontakt med näringsutövarna.

Lantbruksnämnderna förutsätts liksom nu ha ortsombud, och vederbörande kommunalnämnd föreslås böra beredas tillfälle att lämna förslag. Man borde vidare eftersträva att till ortsombud utse kommunal förtroendemän. Enligt vår mening borde det vara naturligare att medlemsorganisationen finge lämna förslag till ortsombud.

Av det anförda framgår att propositionen helt avviker från det förslag, som framlagts av 1960 års jordbruksutredning och som varit föremål för remissbehandling. Avvikelserna gäller inte enbart principerna för den organisatoriska uppbyggnaden av rationaliseringsorganet utan även inriktningen och omfattningen av rationaliseringsinsatserna. Därtill kommer att ett mycket stort antal ytterst väsentliga frågor lämnats öppna i avvaktan på kommande utredningar, däribland den aviserade utredningen om riktlinjerna för den framtida skogsbrukspolitiken och den avsedda organisationsutredningen. Det har förutsatts att den senare skall bedrivas i sådan takt, att förslag i ärendet skall kunna föreläggas vårriksdagen 1967.

Frågan om upplysnings- och rådgivningsverksamhetens omfattning berörs ej i propositionen. Enligt vår uppfattning är det angeläget att man redan i samband med ett principbeslut angående organisationen fastslår, att någon minskning av de statliga insatserna på detta område ej bör ske.

Det är enligt vår mening i hög grad anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t helt skjutit åt sidan den parlamentariska jordbruksutredningens förslag och i stället lagt fram ett organisationsförslag med en helt annan grundsyn och inriktning, som inte varit föremål för utredning och därmed inte heller för sedvanlig remissbehandling. Bristerna i frågans beredning måste i detta fall betecknas som särskilt allvarliga, då det — såsom departementschefen också medgivit — är angeläget, att rationaliseringsverksamheten kan bedrivas i god kontakt med näringsutövarna. Såsom framgått har i propositionen dessutom åtskilliga väsentliga frågor i sammanhanget lämnats olösta. En parlamentarisk demokrati bör enligt vår mening inte fatta viktiga principbeslut på så lösa grunder som dem, på vilka propositionen bygger.

Såsom förhållandena nu är synes oss principbeslutet om ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten böra anstå i avvaktan på jordbruksutredningens huvudförslag, som torde kunna föreläggas riksdagen om två år. Under tiden kan måhända även utredningen angående skogspolitiken hinna framlägga förslag. För att en organisationsreform ej skall behöva fördröjas, bör den aviserade organisationsutredningen kunna tillsättas redan nu. Den bör emellertid arbeta på grundvalen av de organisationsförslag, som

utarbetats inom jordbruksutredningen.

Med anledning av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen med förklaring, att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden bör fattas i samband med behandlingen av jordbruksutredningens huvudförslag, måtte avslå propositionen nr 100; samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att den i propositionen aviserade särskilda organisationsutredningen må baseras på de organisationsförslag, som utarbetats inom jordbruksutredningen.

Stockholm den 27 april 1965

Nils G. Hansson

Rolf Eliasson

Arvid Nilsson

i Skegrie

i Moholm

i Lönsboda

Henry Berndtsson

Bertil Jonasson

Carl Eric Hedin

Yngve Hamrin

Emil Elmwall

Lennart Stiernstedt

i Jönköping

Nr 877

Av herr Hedin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.

(Lika lydande med motion nr 750 i Första kammaren)

Stockholm den 23 april 1965

Carl Eric Hedin

Bengt Börjesson

Arvid Nilsson

Rolf Eliasson

i Falköping

i Lönsboda

i Moholm